

Τεχνητή Νοημοσύνη (ChatGPT)
Βιοηθικοί και θεολογικοί προβληματισμοί
Μητροπολίτου Μεσογαίας & Λαυρεωτικής Νικολάου¹

A. Η εμφάνιση της Τεχνητής Νοημοσύνης

Η εποχή μας, χωρίς αμφιβολία, χαρακτηρίζεται από πρωτοφανή επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα, που στην ουσία καταργούν διαχρονικές σταθερές και ξεπερνούν ανυπέρβλητα μέχρι τις μέρες μας όρια: διασπάσαμε το άτομο, υπερβήκαμε την ταχύτητα του ήχου, υπερνικήσαμε τη βαρύτητα, εισχωρήσαμε στα άδυτα της νανοκλίμακας, διεισδύσαμε στα βιολογικά και γενετικά μυστικά, τεχνολογούμε πλέον την ανθρώπινη ζωή στην αρχή και τη μορφή της. Αυτά όλα στο όχι και τόσο μακρινό παρελθόν, ως σύλληψη ονομάζονταν φαντασία και ως ενδεχόμενα επιτεύγματα χαρακτηρίζονταν θαύματα.

Η επανάσταση όμως της πληροφορικής, που μιμήθηκε τη μνημονική διεργασία και δημιούργησε μηχανές με τεράστια μνήμη και ασύλληπτες δυνατότητες επεξεργασίας δεδομένων, είναι όντως κάτι το εκπληκτικό. Δεν παρενέβη μόνο σε αυτό που γίνεται αντιληπτό από τις αισθήσεις, αλλά μιμήθηκε και μηχανισμούς της ανθρώπινης σκέψης, υπερβαίνοντας μάλιστα σε απόδοση και το σημαντικό χαρακτηριστικό της, τη μνήμη.

Η τεχνολογία, μέχρι τώρα, προσπαθούσε να διευκολύνει τη λειτουργικότητα του ανθρώπου αυξάνοντας τις δυνατότητες στις οποίες υστερούσε έναντι των ζώων, τη φυσική δύναμη, την ταχύτητα, τη διάρκεια ζωής, την υγεία κ.λπ. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές όμως μιμήθηκαν τη μνήμη και την υπολογιστική ικανότητα και ξεπέρασαν κατά πολύ αυτές τις δυνατότητες του ανθρώπου. Παρά ταύτα, είναι μηχανές εντελώς κατευθυνόμενες, αποκλειστικά υπάκουες και αυστηρά ελεγχόμενες από τον άνθρωπο. Ως εκ τούτου, δεν απειλούν άμεσα τον άνθρωπο, δεν προσβάλλουν την ανθρώπινη οντολογία, μάλλον διευκολύνουν πρακτικά τη ζωή.

Επίσης, το γενετικό κύτταρο και ο εγκέφαλος μέχρι πρόσφατα παρέμειναν άβαρα και οσάκις αποτολμήθηκαν ιδέες παρεμβάσεως (ψυχοχειρουργική, επεμβάσεις στο νευρικό ή στο γενετικό κύτταρο κ.λπ.) αυτές απαγορεύθηκαν δια νόμου λόγω των κινδύνων που εγκυμονούσαν. Τα τελευταία όμως χρόνια, η τεχνολογία άρχισε να

¹ Ομιλία, στο Συνέδριο της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος με τίτλο: «Η Ορθόδοξη Θεολογία εν πορεία στην “άυλη πραγματικότητα” της ύστερης νεωτερικότητας», Αθήνα, 14.10.2023.

αυξάνει την παρεμβατικότητα της. Ήδη μιλούμε για τεχνολογίες ανθρώπινης ενίσχυσης ή και ενίσχυσης της γνωστικής και διανοητικής λειτουργίας ή και μηχανικής υποκατάστασης και υπέρβασής της.

Έτσι, με τη λεγόμενη *Τεχνητή Νοημοσύνη* ήδη έχουμε μηχανές που αναπαράγουν και τις γνωστικές λειτουργίες του ανθρώπου, όπως είναι η μάθηση, ο σχεδιασμός και η δημιουργικότητα, μηχανές που μπορούν να «κατανοούν» το περιβάλλον τους και να λαμβάνουν αποφάσεις, χωρίς όμως και να το καταλαβαίνουν. Εσχάτως δε και ικανές να διαλέγονται, να συνομιλούν, με τον άνθρωπο, να επιχειρηματολογούν, να εκφράζουν άποψη, να μη παραπέμπουν σε μηχανές πληροφοριών, αλλά να απαντούν οι ίδιες σε πλήθος ερωτημάτων, να επινοούν προγράμματα απαραίτητα για την επίλυση προβλημάτων, να παράγουν πρωτότυπες εικόνες, βίντεο, αρχιτεκτονικές ιδέες, μουσικά κομμάτια, σχέδια εγγράφων, ευφυή κείμενα, όμοια με ανθρώπινα, όλα σε μεγάλη ποικιλία. Τέτοια είναι η τεχνολογική εφαρμογή ChatGPT.

Είναι τόσο εντυπωσιακά τα επιτεύγματα, ώστε η ιδέα που δημιουργείται είναι ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη ξεπερνά σε πολλά επίπεδα την ανθρώπινη, τόσο που ένας άνθρωπος ποτέ δεν θα μπορέσει να την φτάσει. Και όχι μόνον αυτό. Του δημιουργείται η ψευδαίσθηση ότι το chatbot με το οποίο επικοινωνεί έχει ανθρώπινη συνείδηση, καταλαβαίνει το ίδιο τι λέει. Έτσι η χρήση μιας τέτοιας εφαρμογής είναι υπερβολικά εντυπωσιακή σε τέτοιο βαθμό που καθίσταται ανεξέλεγκτα ελκυστική.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, ενώ η εταιρεία Open AI δημιούργησε και κυκλοφόρησε την πλατφόρμα ChatGPT στις 30 Νοεμβρίου του 2022, μέσα σε διάστημα δύο μόλις μηνών ξεπέρασε τους 100.000.000 χρήστες, τη στιγμή που για να φτάσει αυτόν τον αριθμό χρηστών το LinkedIn (2003) χρειάστηκε 7 χρόνια και 11 μήνες, το Google Translate (2006) 6,5 χρόνια, το Twitter (2006) 5 χρόνια και 5 μήνες, το Facebook (2004) 4,5 χρόνια, το WhatsApp (2009) 3,5 χρόνια, το Instagram (2010) 2,5 χρόνια, το Tik Tok (2017) 9 μήνες.²

Όλα αυτά και εντυπωσιάζουν και ενθουσιάζουν για το καινούργιο και ιδιοφύες, αλλά και προξενούν εγγενείς και μη διαχειρίσιμους φόβους για το άγνωστο, σκεπτικισμό για το παράτολμο, έντονες αντιπαραθέσεις για το επικίνδυνο και βέβαια βαθείς

² Pallavi Rao: How Long it Took for Popular Apps to Reach 100 Million Users, July 13, 2023, <https://www.visualcapitalist.com/>

προβληματισμούς και ερωτήματα οντολογικού και υπαρξιακού διαμετρήματος για το πολύ μεγάλο.

B. Διάλογος με το AI ChatGPT³

Για να καταλάβουμε το γιατί ακριβώς μιλάμε και πώς λειτουργεί αυτή η εφαρμογή το ChatGPT, σκέφθηκα να συζητήσω με τον υπολογιστή μου το θέμα της παρούσης εργασίας και να παραθέσω αρχικά τον σύντομο διάλόγό μας.

Μπορείς να μου πεις κάτι για τους βιοηθικούς προβληματισμούς που προκύπτουν από την εφαρμογή AI ChatGPT?

Η τεχνητή νοημοσύνη έχει εισβάλει δυναμικά στην καθημερινή μας ζωή, επηρεάζοντας τον τρόπο που επικοινωνούμε και σκεφτόμαστε. Το ChatGPT είναι ένα παράδειγμα αυτής της εξέλιξης, μιας τεχνολογίας που μπορεί να αλληλεπιδρά με ανθρώπους σαν να είναι ένας συνομιλητής.

*Η τεχνητή νοημοσύνη καταρχάς αναδεικνύει ερωτήματα σχετικά με το τι σημαίνει να είναι "έξυπνος" ή "συνειδητός". Καθώς τα AI συστήματα, όπως το ChatGPT, γίνονται ικανά να παράγουν φυσική γλώσσα και να συνομιλούν με ανθρώπους, είναι λογικό να αναρωτηθούμε εάν αυτή η νοημοσύνη είναι πραγματική ή απλά προσομοίωση. **Αυτό ανοίγει την πόρτα σε συζητήσεις σχετικά με την ουσία της συνείδησης και της ανθρώπινης φύσης.***

Η εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης στα chatbots, όπως ο GPT-3, προκαλεί διάφορους βιοηθικούς προβληματισμούς και συζητήσεις. Ορισμένοι από τους βιοηθικούς προβληματισμούς που προκύπτουν από την εφαρμογή AI ChatGpt όπως ο GPT-3 περιλαμβάνουν:

- 1. **Απορρύθμιση της ευθύνης:** Ποιος είναι υπεύθυνος όταν ένα AI chatbot προβάλλει περιεχόμενο που είναι παρεξηγήσιμο, ανακριτικό, προκλητικό ή επικίνδυνο; Η αποδοχή της ευθύνης σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ένας σημαντικός βιοηθικός προβληματισμός.*
- 2. **Ιδιωτικότητα και διακριτικότητα:** Η χρήση AI chatbots συνήθως συνεπάγεται την συλλογή και την αποθήκευση δεδομένων των χρηστών. Πώς πρέπει να*

³ <https://chat.openai.com> 16.9.2023.

διαχειριστούν αυτά τα δεδομένα και πώς να διασφαλίσουμε την ιδιωτικότητα και τη διακριτικότητα των χρηστών;

3. **Εκπαίδευση με δεδομένα:** Η διαδικασία εκπαίδευσης των AI chatbots συχνά περιλαμβάνει τη χρήση μεγάλου όγκου δεδομένων από το Διαδίκτυο. Τα δεδομένα αυτά μπορεί να περιέχουν προκαταλήψεις, στερεότυπα και αντικείμενα που μπορούν να θίξουν ηθικά ζητήματα. Πώς μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι η εκπαίδευση των chatbots είναι ηθικά ορθή και δίκαιη;
4. **Επίπεδα ανθρώπινης συμμετοχής:** Σε ποιο βαθμό πρέπει να επιτρέπεται η ανθρώπινη παρέμβαση στη λειτουργία των chatbots; Πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα ανίχνευσης και αντίδρασης σε καταστάσεις όπου οι chatbots διαπράττουν σοβαρά λάθη ή προκαλούν βλάβη;
5. **Κοινωνική επίδραση και εξάρτηση:** Η αυξανόμενη χρήση chatbots μπορεί να έχει κοινωνικές επιπτώσεις, όπως απομόνωση, εξάρτηση από την τεχνολογία και απώλεια επαφής με τους ανθρώπους. Πώς πρέπει να διαχειριστούμε αυτές τις επιπτώσεις;

Οι παραπάνω βιοηθικοί προβληματισμοί αποτελούν αντικείμενο έρευνας, συζητήσεων και νομοθεσίας που αφορούν τη χρήση των AI chatbots και την ανάπτυξη κατευθυντηρίων γραμμών και πολιτικών για την εξασφάλιση της ηθικής και κοινωνικής αποδοχής της τεχνολογίας αυτής.

Σε ό,τι αφορά τους θεολογικούς προβληματισμούς, η τεχνητή νοημοσύνη θέτει ερωτήματα σχετικά με τη θέση του ανθρώπου στον κόσμο. Πώς αλληλεπιδρά η τεχνολογία με την έννοια της θείας δημιουργίας και του ρόλου της ανθρώπινης ψυχής; Εάν η τεχνητή νοημοσύνη αποκτήσει προηγμένες γνώσεις και συνείδηση, πώς αυτό επηρεάζει την πίστη και τη θρησκεία;

Σε αυτό το συνέδριο, έχουμε την ευκαιρία να εξετάσουμε αυτά τα θέματα, να ακούσουμε από διάφορες οπτικές γωνίες και να διαμορφώσουμε μια πιο πλήρη κατανόηση των βιοηθικών και θεολογικών προβληματισμών που αφορούν την τεχνητή νοημοσύνη, όπως αυτή που αναπτύσσεται σήμερα με το AI ChatGPT.

Σας ευχαριστώ για τη συμμετοχή σας και αναμένω με ενδιαφέρον τις συζητήσεις που θα ακολουθήσουν. Καλή συνέχεια στο συνέδριο!

Ανάλυσε μου, παρακαλώ, τους θεολογικούς προβληματισμούς

Οι θεολογικοί προβληματισμοί που προκύπτουν από την τεχνητή νοημοσύνη, όπως το AI ChatGPT, είναι πολύπλοκοι και έχουν να κάνουν με την επίδραση της τεχνολογίας στις θρησκευτικές πεποιθήσεις και τις θεολογικές αντιλήψεις. Ανάλογα με την

προοπτική του καθενός, μπορεί να υπάρχουν διάφοροι τρόποι αντίληψης και αντιμετώπισης αυτών των προβληματισμών. Εδώ είναι μερικοί από αυτούς:

1. **Συνείδηση και ψυχή:** Η ερώτηση του τι αποτελεί την ανθρώπινη συνείδηση και την ψυχή αναδεικνύεται. Εάν ένα AI σύστημα εμφανίζει ενδείξεις "συνείδησης" ή "σκέψης," τότε πώς συμβαδίζει αυτό με την ανθρώπινη πίστη στην ύπαρξη ψυχής που είναι θείο δώρο;
2. **Η Θεία Δημιουργία:** Πώς η δημιουργία τεχνητής νοημοσύνης συμβαδίζει με την ιδέα της Θείας Δημιουργίας; Είναι η ανάπτυξη τεχνητής νοημοσύνης μια αναγκαία εξέλιξη ή μια παρέκκλιση από τη θεία θέληση;
3. **Η Ηθική Χρήση:** Πώς οι θεολογικές αντιλήψεις μπορούν να καθοδηγήσουν την ηθική χρήση της τεχνητής νοημοσύνης; Είναι σημαντικό να συζητάμε πώς οι τεχνολογικές εξελίξεις, συμπεριλαμβανομένης της AI, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ενάντια ή προς όφελος της ανθρωπότητας.
4. **Η Αυτονομία και ο Έλεγχος:** Πώς αλλάζει η αντίληψη για τον Θεό και την ανθρώπινη σχέση με τον Θεό, όταν η τεχνητή νοημοσύνη αποκτά αυτονομία και είναι σε θέση να λαμβάνει αποφάσεις χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση;

Αυτοί οι θεολογικοί προβληματισμοί απαιτούν βαθιά σκέψη και συζήτηση, καθώς επηρεάζουν την κατανόησή μας για τη θέση του ανθρώπου στον κόσμο, την ανθρώπινη φύση και τη σχέση μας με το θεϊκό. Αυτή η συζήτηση μπορεί να διαμορφώσει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την τεχνολογία και τον ρόλο της στην κοινωνία και την ανθρώπινη πνευματικότητα.

Συνέχισα τον διάλογο, ζητώντας να μου αναλύσει κάθε μία από τις προαναφερθείσες τέσσερις παραγράφους των θεολογικών προβληματισμών και έλαβα συγκροτημένες απαντήσεις, αν και κάπως γενικόλογες και σχετικά αόριστες.

Είναι ενδιαφέρον ότι επανέλαβα τις ερωτήσεις αρκετές φορές σε διαφορετικές μέρες και κάθε φορά λάμβανα μεταξύ τους σχετικά διαφοροποιημένες απαντήσεις, ποτέ απόλυτα ίδιες, αλλά όλες πολύ λογικές και ενδιαφέρουσες. Εδώ παρουσιάζω μία με ημερομηνία 16.9.2023.

Προχώρησα και σε άλλες ερωτήσεις, όπως:

Δεν με καλύπτει η απάντησή σου. Μπορείς να μου πεις κάτι πιο έξυπνο;

Τί διαφέρει η Τεχνητή Νοημοσύνη από την Ανθρώπινη;

Η Τεχνητή Νοημοσύνη ενισχύει την πίστη στον Θεό ή μήπως οδηγεί στην αθεΐα;

Του ζήτησα να μου γράψει ένα απολυτίκιο για τον Άγιο Νικόλαο, μάλιστα και στο πολυτονικό. Είχε βέβαια κάποιες ατέλειες γραμματικές αλλά και λάθη θεολογικά.

Έτσι, στη λέξη «ὁμολογοῦμεν» παρέλειψε τον καταληκτικό «ν», ονόμασε δε τὸν Ἅγιο Νικόλαο «παντοδύναμον» και «σωτῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν», που μόνον ο Θεός είναι. Γενικά όμως, μπορούμε να πούμε ότι τα πήγε πολύ καλά για έκδοση 3.5⁴.

Ο διάλογος ήταν εντυπωσιακός και σταδιακά έγινε συναρπαστικός. Διέκρινα υπομονή, πραότητα, ευγένεια, όχι συναισθηματικές εξάρσεις, ικανοποιητικές απαντήσεις.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφέρουμε και ένα άλλο παράδειγμα, ενδεικτικό των μοναδικών δυνατοτήτων της εφαρμογής ChatGPT. Μόλις πρόσφατα, στις 11 Σεπτεμβρίου 2023, δημοσιεύθηκε περιστατικό, σύμφωνα με το οποίο ένα μικρό παιδί 4 ετών, εμφάνισε κάποια συμπτώματα χρόνιου πόνου, που επί μία τριετία, 17 γιατροί δεν μπορούσαν να διαγνώσουν την προέλευσή τους και να προβούν στην κατάλληλη θεραπεία. Τελικά, η μητέρα του παιδιού από μόνη της προσέφυγε στην εφαρμογή ChatGPT, περιέγραψε προσεκτικά τις εκδηλώσεις των συμπτωμάτων, έγραψε και τις διαγνώσεις από τα MRI που είχε στη διάθεσή της και ζήτησε τη διάγνωση, την οποία και παρέδωσε στους γιατρούς, οι οποίοι με τη σειρά τους συμφώνησαν με το τελικό αποτέλεσμα και το παιδάκι μπόρεσε να ακολουθήσει το κατάλληλο θεραπευτικό πρωτόκολλο⁵.

Γ. Βιοηθικοί προβληματισμοί

Η σημερινή Τεχνητή Νοημοσύνη παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την ανθρώπινη, μάλιστα δε, σε κάποια επίπεδα ξεπερνά κατά πολύ την ανθρώπινη. Έτσι για παράδειγμα οι σύγχρονοι υπολογιστές διαθέτουν πολύ μεγαλύτερη χωρητικότητα στη μνήμη και δυνατότητα σε ταχύτητα επεξεργασίας δεδομένων.

Αυτό που έχει η Τεχνητή Νοημοσύνη, και που δεν υπήρχε μέχρι τώρα ως δυνατότητα άλλων τεχνολογιών, είναι ότι μπορεί να πάρει αποφάσεις μόνη της, ή ότι έχει την ικανότητα **να μαθαίνει από τον εαυτό της και να βελτιώνεται ή και να φτιάχνει η ίδια περιεχόμενο, ή και όχι μόνο να δημιουργεί από μόνη της ιστορίες, αλλά και να τις ερμηνεύει.** Παράλληλα, σταδιακά οι εφαρμογές της Τεχνητής Νοημοσύνης αποκτούν πλέον και τη δυνατότητα να αναπαράγονται, δηλαδή να

⁴ Ἅγιο Νικόλαε, ἐνεργέτα μέγα, σεβάσμιε και θαυμαστέ, παντοδύναμε, στεφθεῖς με δόξαν ἀπὸ Χριστόν, ὁμολογοῦμε ὡς θαυματουργὸν και σωτῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

⁵ Holohan, Meghan, A boy saw 17 doctors over 3 years for chronic pain. ChatGPT found the diagnosis, <https://today.com>, September 11, 2023.

δημιουργούν από μόνες τους νέες εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης ακόμα πιο εξελιγμένες.

1. Αυτό σημαίνει ότι η εφαρμογή AI ChatGPT αποκτά τη δυνατότητα μεγάλης επιρροής προς τα διαλεγόμενα μαζί της πρόσωπα. Θα μπορούσε να ερμηνεύει παραπλανητικά γεγονότα ή να παρουσιάζει φανταστικά ή και ψευδή περιστατικά, να βάζει σε πολιτικούς ή άτομα παγκόσμιας επιρροής λόγια που ποτέ δεν έχουν πει. Θα μπορούσε επίσης να δίδει κακές συμβουλές και επικίνδυνες οδηγίες. Αυτό είναι το πρώτο μεγάλο πρόβλημα· να αποβεί άκρως επικίνδυνη ή και καταστροφική.

2. Επιπλέον, κατά τη χρήση της εφαρμογής AI ChatGPT, τα chatbots δεν ψάχνουν την πληροφορία και την βρίσκουν, αλλά «σκέφτονται» και απαντούν. Μπορούν να γράψουν μια πρωτότυπη επιστημονική εργασία, μια ομιλία, ένα άρθρο σε ποικίλους τομείς, τόσο άρτιο που να μην μπορούν ακόμη και οι πλέον εξειδικευμένοι κριτές να διακρίνουν την αυθεντική προέλευσή του. Το ερώτημα είναι το **πώς θα αξιολογηθεί η γνησιότητα** της προέλευσης μιας τέτοιας εργασίας ή ενός άρθρου. Ο καθένας θα μπορούσε εύκολα να αντιγράψει ή να υποκλέπτει έτοιμα ερευνητικά προϊόντα και να τα παρουσιάζει ως δικής του έμπνευσης. Πώς θα ελεγχθεί κάτι τέτοιο;

Προφανώς, **ο κίνδυνος της πλαστογράφησης ή της παραγωγής εφαρμογών με καταστροφικές συνέπειες** είναι πλέον ή ορατός.

3. Το πρόβλημα που αναδύεται είναι και εξαιρετικά σημαντικό, αλλά και επείγον, δεδομένου ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη πολύ ραγδαία, σταδιακά ξεπερνάει πολλές από τις ανθρώπινες ικανότητες, ενδεχομένως ακόμη και τη δυνατότητα ελέγχου της. Αυτή τη στιγμή η Microsoft έχει κατασκευάσει ένα πανίσχυρο σύστημα, το GPT-4⁶ με εκτιμώμενο I.Q. 124⁷, και ήδη ετοιμάζεται το GPT-5, το οποίο πιθανότατα θα είναι πολύ δύσκολο να ελεγχθεί ή θα έχει τη δυνατότητα να παράγει νέα γνώση που δεν θα μπορεί να κατανοηθεί. Πώς θα ελεγχθεί; **ποιός θα ορίσει τα ηθικά κριτήρια** και ποιά θα είναι αυτά; Και πώς θα εφαρμοστούν, μάλιστα σε παγκόσμια κλίμακα⁸;

4. Ένα άλλο πρόβλημα είναι ο τεράστιος κίνδυνος της απόλυτης εξάρτησης από μία τέτοια «ζωντανή» και διαλεγόμενη μηχανή. Ο αρχικός εντυπωσιασμός που

⁶ Generative Pretrained Transformer-4

⁷ Dylan Rosario, The I.Q. of GPT4 is 124 approx (medium.com).

The GPT-4 language model recently completed the Scholastic Aptitude Test (SAT), achieving a verbal score of 710 and a math score of 690, resulting in a combined score of 1400. Based on U.S. norms, this corresponds to a verbal IQ of 126, a math IQ of 126, and a full-scale IQ of 124. If taken at face value, one might conclude that GPT-4 surpasses 95% of the American population in intelligence and is approximately as intelligent as the average doctoral degree holder, medical doctor, or attorney.

⁸ Κοντόπουλος, Γεώργιος, *Τεχνητή Νοημοσύνη*, Εισήγηση στην Ακαδημία Αθηνών, 2023 (αδημοσίευτη ομιλία).

προξενεί ο διάλογος με μια μηχανή ασύλληπτου εύρους γνώσεων και ταχύτατων και ευέλικτων αποκρίσεων δίνει τη θέση του στην ανεξέλεγκτη αίσθηση ότι έχεις απέναντί σου έναν ανυπέβλητης εξυπνάδας μαγευτικό συνομιλητή, με τον οποίο δημιουργείς σχέση θαυμασμού και υποταγής. Αυτό, σε συνδυασμό με την ευκολία που χαρίζει στην αντιμετώπιση της καθημερινότητας, καθιστά την χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης ιδιαίτερα ευχάριστη και ελκυστική, με αποτέλεσμα να **ευνοεί σχέση υπερβολικού εθισμού και ανεξέλεγκτης εξάρτησης**. Όταν η απλή χρήση του κινητού τηλεφώνου δημιουργεί συνθήκες πλήρους εξάρτησης, αντιλαμβάνεται κανείς τι μπορεί να συμβεί με ένα bot-συνομιλητή. Απόδειξη αυτού του γεγονότος είναι τα όσα προαναφέραμε σχετικά με την ταχύτατη δημοφιλία και διάδοση της πλατφόρμας ChatGPT.

Αυτό που διαφαίνεται από τα παραπάνω είναι η τάση της Τεχνητής Νοημοσύνης να γίνει ανεξάρτητη από τον άνθρωπο, παρά το γεγονός ότι η Γενικευμένη Τεχνητή Νοημοσύνη φαίνεται πως βρίσκεται αρκετά μακριά στο μέλλον⁹. Δεν μπορεί όμως **ο δημιουργός του δημιουργήματος να είναι υποχείριός του**. Εάν ένα σύστημα είναι μη ελέγξιμο, τότε μπορεί να καταστεί πολύ επικίνδυνο. **Ο έλεγχος του ατίθασου υπερ-κατασκευάσματος είναι η νέα μεγάλη πρόκληση του ανθρώπου, αυτό που θα αναδειξεί και την ανυπέβλητη αξία και υπεροχή του**.

Ήδη οι εξελίξεις δοκιμάζουν τα ανθρώπινα όρια. Το ερώτημα, όπως διατυπώνεται και από τον Πρόεδρο του ΙΣΝ Ανδρέα Δρακόπουλο στο Μήνυμά του για το 2024 είναι κατά πόσον μπορούμε όλοι μαζί να κάνουμε ό,τι μπορούμε για να αξιοποιήσουμε στον μέγιστο βαθμό τις ευκαιρίες και παράλληλα να διαχειριστούμε τις προκλήσεις που παρουσιάζονται και εάν μπορούμε να διατηρήσουμε την ανθρώπινη πλευρά μας ως κοινωνία¹⁰.

Πάντως, όπως υποστηρίζει και ο Κώστας Δασκαλάκης, οι επιλογές των αλγορίθμων επηρεάζουν καθοριστικά τη διαμόρφωση της γνώμης μας και έχουν τεράστιο αντίκτυπο στη ζωή μας. Ως εκ τούτου, χρειάζεται μεγάλη **προσοχή στη δημιουργία και στη χρήση** τους από τον άνθρωπο-δημιουργό και τον άνθρωπο-διαχειριστή αυτών των αλγορίθμων¹¹.

⁹ Interview with Konstantinos Daskalakis, *BLUE*, Aegean & Olympic Air Inflight Magazine, September-October 2023, pp. 88-97.

¹⁰ Δρακόπουλος Ανδρέας, Πρόεδρος του ΙΣΝ, Μήνυμα για το 2024, snf.org 4.1.2024.

¹¹ Οπ.παρ. p. 92.

Υπεροχή και μειονεκτήματα της TN

Ένα βασικό ερώτημα είναι πόση νοημοσύνη τελικά έχει η Τεχνητή Νοημοσύνη. Στην αξιολόγηση της «νοημοσύνης» ενός υπολογιστού υπάρχει το λεγόμενο **Turing test**¹², σύμφωνα με το οποίο ένας υπολογιστής θεωρείται «νοήμων», όταν οι απαντήσεις του σε ερωτήματα που του τίθενται είναι τέτοιες, ώστε να μην μπορείς να ξεχωρίσεις αν προέρχονται από άνθρωπο ή από μηχανή.

Μάλιστα, το νέο αυτό τεχνολογικό ανθρωποειδές έχει κάποιες μοναδικές ιδιότητες, που το εμφανίζουν να υπερτερεί του ανθρώπου:

(α) Τεράστια μνήμη και ευρύτατη γνώση

(β) Δυνατότητα επεξεργασίας θεμάτων σε όλο το γνωστικό φάσμα

(γ) Εντυπωσιακά ταχύτατη και ευέλικτη σκέψη

(δ) Δεν γηράσκει. Αντίθετα, διαρκώς ανανεώνεται. Μειώνονται οι ατέλειές του, αυξάνονται τα πλεονεκτήματά του.

(ε) Διαλέγεται με ψυχραιμία, χωρίς εμπάθεια, θυμό, ύβρεις, χαρακτηρισμούς.

Παρόλα αυτά, η γνώση του, ενώ είναι ευρύτατη, δεν είναι βαθιά· η σκέψη του, ενώ είναι ταχύτατη, δεν είναι ελεύθερη· ενώ διαρκώς ανανεώνεται, αδυνατεί να πρωτοτυπήσει· ενώ εντυπωσιάζει, δεν συγκινείται· ενώ εξαρτάσαι από αυτό, δεν νοιώθεις ότι αυτό έχει αισθήματα απέναντί σου, σε μισεί ή σε συμπαθεί.

Ο κίνδυνος όμως να πιστέψουμε ότι οι άνθρωποι λειτουργούμε ως computers με σάρκα, συγγενεύουμε προς μηχανές με σκέψη και ευφυΐα, με τις οποίες μάλιστα άριστα επικοινωνούμε, δεν είναι ευκαταφρόνητος. Η επικοινωνία γίνεται χωρίς να υπάρχει κοινωνία, η ελεύθερη νόηση υποτάσσεται στην ογκώδη πληροφορία, το πρόσωπο στην ψηφιακή μηχανή¹³.

Αυτό όμως δημιουργεί και μία σύγχυση. Η εντυπωσιακή εικόνα που εκπέμπεται από τον υπολογιστή, μπορεί να οδηγήσει στην παραπλανητική αντίληψη ότι οι υπολογιστές έχουν συνείδηση, έχουν λογική ή ακόμη και συναισθήματα. Παρά ταύτα δεν διαθέτουν κατανόηση. Ενώ κανείς μπορεί να συνομιλεί μαζί τους μέσω ChatGPT και να κατανοεί τι λένε, τα chatbots δεν καταλαβαίνουν το περιεχόμενο των διαλόγων, δεν έχουν συνείδηση του τι «σκέπτονται», έστω και αν μας πληροφορούν σωστά, ούτε κι εμείς ξέρουμε πώς σκέπτονται.

¹² <https://www.techtarget.com/searchenterpriseai/definition/Turing-test>

¹³ Το πρώτο ανθρωποειδές robot κατασκευάστηκε στο Hong Kong από την Hanson Robotics τον Φεβρουάριο του 2016 και πολιτογραφήθηκε στη Σαουδική Αραβία με το όνομα Sophia τον Οκτώβριο του 2017.

Η αλήθεια είναι ότι η ανθρώπινη συνείδηση είναι μη αλγοριθμική, και συνεπώς είναι αδύνατο να μοντελοποιηθεί από μία συμβατική ψηφιακή Turing machine¹⁴. Ο άνθρωπος είναι νοήμων ον, η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν είναι τόσο νοημοσύνη, είναι μάλλον ευφυΐα. Ίσως ορθότερος όρος που να την περιγράφει να είναι Υπολογιστική Ευφυΐα¹⁵.

Δ. Θεολογικές σκέψεις

Είναι αλήθεια ότι τα πράγματα εξελίσσονται ραγδαία και η επιστημονική φαντασία και συναφής ψυχολογία συχνά συντρίβουν και καθιστούν δυσδιάκριτη την αντικειμενική πραγματικότητα. Ως εκ τούτου μια τελική θεολογική τοποθέτηση είναι μάλλον επισφαλής. Ενδεικτικό της επικαιρότητας και σημασίας του θέματος της Τεχνητής Νοημοσύνης από πλευράς Εκκλησίας και θεολογίας είναι ότι τελευταία βλέπουν το φως αρκετές μελέτες και οργανώνονται ενδιαφέροντα συνέδρια.

Παρά ταύτα, όπως γράφει ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μεσσηνίας (Σαββάτος) «ή σύγχρονη τεχνολογική ανάπτυξη θα αποτελέσει το σοβαρότερο ζήτημα το οποίο θα αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα στο άμεσο μέλλον και θα χαρακτηρίσει ολόκληρο τον 21ο αιώνα. Για τον λόγο αυτόν, το χρέος της Ορθόδοξης θεολογίας είναι προφανές και επιτακτικό»¹⁶, ενώ η ευκαιρία για την αντιπρόταση του μεγαλείου της Ορθόδοξης ανθρωπολογίας είναι μοναδική.

Στη βάση αυτή μπορούμε να καταθέσουμε κάποιες σκέψεις που αναφέρονται στο αναντίρρητα μεγάλο επίτευγμα της Τεχνητής Νοημοσύνης εν γένει..

Η υπεροχή του ανθρώπου

Καθώς ο άνθρωπος τεχνολογείται στο επίπεδο της σκέψης και της λογικής, καθώς αναδύονται νέες μορφές και εκφράσεις επικοινωνίας, δημιουργείται ένα πρωτοφανές εικονικό είδος ανθρώπου με **περιορισμένη αυτεξουσιότητα, εκφυλισμένη ελευθερία και μηχανοποιημένη ταυτότητα**.

Δημιουργείται μια τεχνολογική οντότητα, που ενώ βιολογικά και συναισθηματικά δεν προσομοιάζει με τον άνθρωπο, ούτε έχει ηθικές αρετές και

¹⁴ Penrose Roger, *The Emperor's new mind*, Oxford University Press, 2016.

¹⁵ Σπύρου, Γεώργιος, Έρευνα: Υπολογιστική Ευφυΐα με απλά λόγια, <https://ygeia-news.com>, 4.3.2019.

¹⁶ Μητροπολίτη Μεσσηνίας Χρυσοστόμου Σαββάτου: Ό άνθρωπος και η ανάπτυξη της σύγχρονης τεχνολογίας – Μία πρόκληση για την Όρθόδοξη θεολογία, έκδ. Έερας Μητρόπολης Μεσσηνίας, Καλαμάτα 2019, σ. 9.

ελαττώματα, κατέχει σε μέγιστο βαθμό την ειδοποιό διαφορά του από τα άλλα όντα, δηλαδή γνώση, γλώσσα και δημιουργική σκέψη και με αυτά επικοινωνεί. Διαθέτει δυνατότητες αλάνθαστου, χωρίς όμως εγγυήσεις αλαθήτου. Οι γνώσεις του δεν υποτάσσονται σε κάποια δική του βούληση. **Δεν έχει βούληση.** Η όποια δύναμη και αξία του αντλείται από τις τεράστιες δυνατότητές του, όχι από τις αρετές του.

Δίπλα στον «κατ' εικόνα Θεού και όμοιωσίν Του» πλασμένο άνθρωπο, εμφανίζεται ένα ανθρώπινο τεχνολογικό κατασκεύασμα, το οποίο στερείται μεν των ιδιοτήτων του όντος, αλλά εκφράζεται ως ανθρωποειδές, ως σκεπτόμενη λογική υπερμηχανή, **χωρίς την ομορφιά της ανθρώπινης ασυμμετρίας και την ελευθερία του σφάλματος.**

Ο άνθρωπος όμως έχει πολλά σημεία στα οποία υπερέχει. Είναι αυτά που προσδιορίζουν την ομορφιά, την πραγματική αξία και το μεγαλείο του. Πολλά από τα μεγάλα επιτεύγματα του ανθρώπου δεν προέκυψαν ως αποτέλεσμα λογικών διεργασιών, αλλά προήλθαν από απρόβλεπτη διαισθητική έμπνευση. Επίσης, οι αξίες, τα ιδανικά, το ηθικό αισθητήριο, η πίστη στον Θεό ή η αναζήτηση του υπερβατικού, αυτά αποτελούν ιδιώματα της ανθρώπινης φύσης, τα οποία ορίζουν και τη συμπεριφορά του. Η φιλοσοφική σκέψη, οι εσωτερικές συγκινήσεις, το θυμικό, η βούληση, η στάση έναντι του αγαθού και του κακού, περιγράφουν την αυτεξουσιότητα του ανθρώπου, που μπορεί να τον οδηγήσει σε μεγαλουργία ή αυτοκαταστροφή. Τίποτα από τα παραπάνω δεν διαθέτει η Τεχνητή Νοημοσύνη, ούτε καν το ένστικτο των ζώων. Υπό την έννοια αυτήν, είναι λογική μηχανή που αδυνατεί να ξεφύγει από τους κανόνες λειτουργίας της και να κάνει και λάθη. **Δεν έχει συνείδηση.**

Επιπλέον, ο άνθρωπος είναι δημιουργήμα αγάπης, μάλιστα θεϊκής, ενώ τα προϊόντα Τεχνητής Νοημοσύνης είναι κατασκευάσματα ανθρώπινης ματαιοδοξίας.

Το ενδεχόμενο μια μη ανθρώπινη νοημοσύνη να δημιουργήσει έναν νέο κόσμο εκτεθειμένο στην παραπληροφόρηση, ή να παραχθούν **νέες ιδεολογίες, νέες λατρείες, νέες θρησκείες, νέες ηθικές αντιλήψεις,** νέος πολιτισμός, εντελώς ξένα προς τα υφιστάμενα, είναι πλέον ή ορατό. Η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν διορθώνει τον κόσμο, ούτε απλά τον βελτιώνει, ούτε μόνο τον αλλάζει, φτιάχνει έναν νέο εντελώς διαφορετικό κόσμο.

Αλλά και η ευκαιρία μέσα από την πρόκληση να αναδειχθεί η πραγματική αξία του ανθρώπου είναι μοναδική. Ο άνθρωπος δεν αξίζει επειδή έχει ευφυΐα, αλλά επειδή είναι νοήμων, έχει νου και συνείδηση, όχι τεχνητή ούτε υπολογιστική αλλά φυσική, έχει σοφία και σύνεση δοσμένη άνωθεν. Αυτή ανοίγει τον άνθρωπο στον κόσμο των

ενεργειών της θείας χάριτος, της αιωνιότητας, της υπέρβασης διά της πνευματικής οδού. Η Τεχνητή Ευφυΐα τυφλώνει με τον εντυπωσιασμό των ορωμένων και βέβαια **δεν οδηγεί προς την αλήθεια των μη ορωμένων.**

Επιστημονική παγ-γνώσια και Τεχνολογική παντο-δυναμία

Η σύγχρονη ζωή και σκέψη έχει καίρια διαμορφωθεί από την εκρηκτική πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας. Το ένα συμπληρώνει το άλλο και τα δύο μαζί δεν προστίθενται, αλλά πολλαπλασιάζουν το αποτέλεσμα. Γι' αυτό και η σύζευξή τους γεννά είτε παράλογους φόβους είτε ελπίδες ή και φαντασιώσεις μεταφυσικού διαμετρήματος.

Η σύγχρονη επιστήμη δίνει στον άνθρωπο την αίσθηση της παγγνωσίας του, η δε τεχνολογία της παντοδυναμίας.

Το πρόβλημα λοιπόν εδράζεται στο ότι θεωρούμε πως (α) γνωρίζουμε και κατάνοούμε τα πάντα – «θεωρία των πάντων» στη Θεωρητική Φυσική - και (β) μπορούμε τα πάντα, δηλαδή να δημιουργήσουμε ζωή εκ του μηδενός, να «κατακτήσουμε» το διάστημα, να τεχνολογήσουμε τον άνθρωπο –βιοτεχνολογία, γενετική μηχανική, ρομποτική τεχνολογία-, να μιμηθούμε τις πολύπλοκες λειτουργίες του εγκεφάλου, να τις αναπαραγάγουμε και να φτιάξουμε τον ρομποτικό άνθρωπο, τον μετα-άνθρωπο – τον μετά τον *homo sapiens* άνθρωπο.

Αμφισβήτηση του Θεού και αυτο-θεοποίηση

Επειδή προφανώς δεν μας ικανοποιεί ο άνθρωπος ως είναι ή επειδή φιλοδοξούμε ως άνθρωποι να φτιάξουμε κάτι καλύτερο από μας, επιδιώκουμε να ξεπεράσουμε τον Δημιουργό μας, ακόμη και να Τον διορθώσουμε. Είναι η βαθιά αρρώστια της ανθρώπινης φύσεως· να φτιάξουμε τον δικό μας παράδεισο, τον δικό μας κόσμο, τον δικό μας άνθρωπο, τον αντικαταστάτη του Θεού άνθρωπο..

Με άλλα λόγια, επειδή νοιώθουμε οι ίδιοι παντογνώστες και παντοδύναμοι δεν έχουμε ανάγκη από πάνσοφο και παντοδύναμο Θεό, δεν Τον θέλουμε και επιδιώκουμε να αποδείξουμε ή ότι είμαστε ανώτεροι από τον Θεό ή ότι εμείς έχουμε θεϊκές δυνατότητες που δεν πηγάζουν από Αυτόν· αντί να ομοιωθούμε προς τον Θεό, να Τον αντικαταστήσουμε, να γίνουμε «ως θεοί»¹⁷.

Έτσι, αρνούμαστε ότι είμαστε δημιουργήματα κάποιου θεού, αμφισβητούμε την ύπαρξη του Θεού, πιστεύουμε ότι είμαστε προϊόν τύχης και εξέλιξης, επιλέγουμε τον ρόλο του δημιουργού εμείς για τον εαυτό μας και αναδύεται ενδόμυχα η αλαζονική

¹⁷ Γένεσις γ' 5.

επιθυμία της αναδημιουργίας του ανθρώπου. Δεν μας αρέσει ο άνθρωπος, όπως τον έφτιαξε ο «υποτιθέμενος» θεός. Η μεγαλύτερη καταξίωσή μας φαίνεται πως είναι το να φτιάξουμε κάτι ανώτερο από μας.

Αυτό κρύβουν οι διορθωτικές γενετικές παρεμβάσεις, οι τεχνικές αλλαγής του φύλου, η ενίσχυση του νευρικού κυττάρου και της γενετικής ταυτότητας και φυσικά η Τεχνητή Νοημοσύνη. Όλα αυτά δεν είναι θεραπείες· είναι βελτιώσεις, διορθώσεις, τροποποιήσεις, μετα-δημιουργικές τεχνικές. Στο βάθος του όλου εγχειρήματος κρύβεται μία αλαζονική αθεΐα ή μάλλον αντιθεΐα και αυτοθεοποίηση.

Ευφυΐα και σοφία

Στη σύγχρονη επιστημονική γλώσσα νους και νοημοσύνη παραπέμπουν σε ευφυΐα, έξυπνάδα, γνώση και ίσως κατανόηση. Στη φιλοσοφία ο νους παραπέμπει σε σοφία, σύνεση, φρόνηση, διάκριση. Το πρώτο μπορεί να εκφράζεται με την Τεχνητή Νοημοσύνη, μόνο το δεύτερο όμως μπορεί να την διαχειρισθεί.

Επίσης, η σοφία γεννά και δημιουργεί πολιτισμό, τέχνη, αισθητική, ευγένεια, ενεργό πίστη. Η αλόγιστη γνώση δημιουργεί τεχνική, τεχνολογία, πρακτικότητα, ρίσκα, διλήμματα, αμφισβητήσεις. Η γνώση συνδυάζει πληροφορίες· η σοφία τις αναλύει και εμβαθύνει.

Σήμερα έχουμε έξυπνους και μορφωμένους αλλά όχι σοφούς. Γι' αυτό και παράγουμε υψηλής τεχνολογίας προϊόντα, αλλά δεν παράγουμε πολιτισμό. Εδώ εστιάζεται το πρόβλημα. Αυτό από μόνο του αλλάζει τον άνθρωπο. Αυτή είναι η πρώτη αλλαγή. Πριν φτιάξουμε το δικό μας ομοίωμα έχουμε ήδη αλλάξει εμείς.

Η τεχνολογία όταν δεν προάγεται ως καρπός σοφίας, αλλά εξελίσσεται ως αποτέλεσμα αλαζονικής φιλοδοξίας¹⁸, ή ως δικαίωμα και μόνον, τελικά δεν ικανοποιείται τόσο με τον δημιουργό-άνθρωπο όπως αυτός είναι, όσο με το δημιούργημά του. Αυτός είναι ο παραλογισμός της αλαζονείας· αρνείται κανείς να αγαπήσει αυτό που είναι και αγαπάει περισσότερο αυτό που κατασκευάζει. Ό χωρίς σοφία άνθρωπος δεν βολεύεται ούτε με αυτό που είναι ούτε με αυτό που ήδη κατέχει.

Αποτέλεσμα αυτού είναι ότι καθώς κατασκευάζεται ο ρομποτικός άνθρωπος, καταστρέφεται ο «έν τιμῇ ὢν ἄνθρωπος»¹⁹, «ὁ κατ' εἰκόνα και καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ»²⁰ πλασμένος άνθρωπος, ο σοφός, και φτιάχνεται ο χειρότερος, αυτός που ως προς μεν

¹⁸ Ἡ ἀλαζονία τῆς ἀνακάλυψης ἀντιδρᾶ σὲ κάθε ἔλεγχο: “Innovation eats regulation for breakfast”.

¹⁹ Ψαλμ. ΜΗ' 13

²⁰ Γεν. α' 26

την συμπεριφορά ομοιώνεται «τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις», ως προς δε τις ιδιότητες με τις μηχανές.

Σχέση ανθρώπου και εικονικού τεχνολογικού ειδώλου του

Ο άνθρωπος, όντας ο ίδιος μια πολύπλοκη ευφυής βιολογική μηχανή με εξαιρετικές δυνατότητες, τελικά μπορεί και κατασκευάζει ψηφιακά ομοιώματά του, βελτιωμένη επανάληψη των χαρακτηριστικών του.

Στο τεχνητό δημιούργημά του, ακόμη και η σκέψη περιορίζεται στο επίπεδο της τεράστιας μνημονικής καταγραφής, η κριτική ικανότητα συρρικνώνεται σε λήψη στατιστικών αποφάσεων, η συνείδηση εκφυλίζεται σε αντίληψη, η επικοινωνία σε ανταλλαγή μηνυμάτων. Προφανώς ούτε στην ιδανική της μορφή μια τέτοια μηχανή δεν θα μπορούσε να περιέχει έννοιες όπως ελευθερία, ηθική, αρετές, ελαττώματα, πρωτότυπη δημιουργία, δημιουργική αισθητική, πολιτισμός.

Συνεπώς, η σχέση, η επικοινωνία με τέτοια δημιουργήματα αποκτά μία εντελώς άλλη διάσταση. Δεν είναι περιχωρητική ούτε φυσικά μυστική και ενδιάθετη. Είναι περισσότερο χρηστική και πρακτική. Η σχέση δεν είναι κοινωνία αγάπης, αλλά υπάρχει μόνον ως συμφέρον, ως ενδιαφέρον παιχνίδι, ως διασκέδαση, ως επίλυση πρακτικών προβλημάτων. Τίποτα παραπάνω.

Μπορεί κάποιος στη σχέση αυτή να ανταλλάξει τρυφερότητα με το δημιούργημά του, να μοιρασθεί χαρά; Αυτό το εικονικό είδωλο θα μπορεί να αγαπήσει, να δακρύσει, να συγκινηθεί; Φυσικά, κανένας λόγος για πνευματικότητα. Δηλαδή η μετάνοια, η αγάπη, η καλοσύνη, η συμπάθεια, η συγχώρηση πώς θα μπορούσαν να εκφραστούν; Θα μπορούσε να μοιρασθεί κανείς μαζί με κάποιον τύπο ευφυούς μηχανής την αναζήτηση του Θεού; Στην καλύτερη περίπτωση, αν το είχε σχεδιάσει κάποιος πιστός χριστιανός, το μόνο που θα μπορούσε να του προσφέρει είναι ίσως πολλά λογικά επιχειρήματα, πλήθος πατερικών απόψεων και σχετικές αγιογραφικές παραπομπές.

Κατόπιν τούτων, το να θέλει κανείς να φτιάξει ένα απόλυτα ακριβές ανθρώπινο ομοίωμα, έναν εικονικό εαυτό, που μάλιστα να το λατρεύει και να του υποτάσσεται ο ίδιος, ακούγεται νοσηρό και αλαζονικό και όχι μόνον ειδωλολατρικό. Η ειδωλολατρία έχει έναν άλλον θεό που είναι μάλλον ξένος και άγνωστος, θεωρείται πάντως υπαρκτός, που αποτυπώνεται σε κάτι υλικό. Εδώ έχουμε θεό που είναι κατασκεύασμα, προϊόν δικό μας, εμείς είμαστε οι δημιουργοί του, είναι «κατ' εικόνα» δική μας και δεν αποτελεί ομοίωμα κάποιου θεού αλλά δικό μας. Επιθυμούμε αυτός να μας μοιάσει και

όχι εμείς να ομοιάσουμε προς τον Θεό, τον Οποίο όχι μόνο δεν θέλουμε να ανακαλύψουμε, ούτε μόνο Τον έχουμε εκτοπίσει από τον ορίζοντα των ελπίδων και προοπτικών μας, ούτε πάλι μόνον αρκούμαστε στην άρνησή της ύπαρξής Του, αλλά διαρκώς στριφογυρίζουμε γύρω από τις δήθεν αποδείξεις της ανυπαρξίας Του. Στην ουσία λατρεύουμε τον εαυτό μας. Καμαρώνουμε όχι για τις μηχανικές ικανότητες του δημιουργήματός μας, αλλά για το ότι το δημιουργήσαμε εμείς, και μάλιστα τελειότερο από μας.

Το πρόβλημα δεν είναι το αν θα φτιάξουμε τον ευφυή άνθρωπο, αλλά γιατί και πώς θέλουμε να φτιάξουμε. Δεν είναι καθόλου κακό πράγμα η τεχνολογία ούτε και η Τεχνητή Νοημοσύνη. Είναι και εφικτό, θα μπορούσε να είναι και ευεργετικό. Αν υπάρχει κάποιος κίνδυνος σε όλο αυτό το εντυπωσιακό και πρωτόγνωρο εγχείρημα, αυτός δεν είναι η Τεχνητή Νοημοσύνη καθ' εαυτήν, αλλά η ενδεχόμενη πνευματική αφροσύνη του σχεδιαστή και του κατασκευαστή της.

Ειδωλολατρία ή και μία νέα ανθρωπολογία;

Ο άνθρωπος, όπως τον γνωρίζει η σημερινή εποχή, αλλάζει. Χάνοντας την προοπτική του Θεού συμπιέζεται σε μια βιολογική και τώρα μηχανική οντότητα. και μόνο που μαγεύεται από τη μέθη της δημιουργίας του εικονικού ειδώλου του, όπως την επιχειρεί, έχει ήδη υποστεί αλλαγή. Η αξία του υποβαθμίζεται, αντικαθίσταται από το επινόημα της λεγόμενης αξιοπρέπειάς του και εξαντλείται στα δικαιώματά του. Ηθικό πλέον δεν θεωρείται ό,τι προάγει την αξία του, αλλά ό,τι ικανοποιεί τις φιλοδοξίες, τα θελήματα, τα δικαιώματά του. Η αυτεξουσιότητά του κινδυνεύει να θυσιασθεί στο βωμό μιας νομοτελειακής παντοδυναμίας. Στη θέση των αρχετύπων βάζει είδωλα και αντικαθιστά την προοπτική της θέωσης με την πλάνη της αυτοθεοποίησης. Η ανθρωπολογία του «κατ' εικόνα Θεού» πλασμένου ανθρώπου ανατρέπεται από μια νέα ανθρωπολογία, αυτήν του αυτο-θεοποιημένου ανθρώπου.

Ο κίνδυνος να χάσουμε τον άνθρωπο καθώς προσπαθούμε να φτιάξουμε τον μετα-άνθρωπο, δηλαδή το εικονικό μας, είναι ορατός: όπως ακριβώς η λατρεία του ειδώλου είδωλό του θεού εξαφανίζει τον ίδιο τον Θεό.

Τελικά οδηγούμαστε σε μια ανθρωπολογία όπου ο άνθρωπος είναι μία βιολογική μηχανή με αρχή και οριστικό τέλος, ο θάνατος σημαίνει τελεσίδικη επιστροφή στην ανυπαρξία, η όπου διάρκεια της ζωής είναι δυσδιάκριτη μέσα στον απέραντο ωκεανό του κοσμικού χρόνου, η στιγμή και ο τρόπος του θανάτου άγνωστα, η μορφή της ζωής απρόβλεπτη και η μόνη του ικανότητα είναι να κατασκευάσει τον «άνθρωπο»,

ο οποίος θα τον ξεπεράσει σε δύναμη και ευφυΐα και θα τον καταστρέψει. Αυτή είναι εν συνόψει η σύγχρονη απαξιώτικη ανθρωπολογία!

Η Εκκλησία όμως έχει τη δική της διαχρονική αντιπρόταση. Ο λόγος του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου *«Μὴ μείνωμεν, ἀδελφοί, ὅπερ ἐσμὲν, ἀλλ' ὅπερ ἤμεν γενώμεθα»*²¹, αντηχεί μέσα στην αλήθεια της ιστορίας ως προοπτική μας. Προοπτική μας είναι ο θεόπλαστος άνθρωπος του πρώτου κεφαλαίου της Γενέσεως, ο *«κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ»* άνθρωπος, ο άνθρωπος που εικονίζει τον Θεό, που κινείται στην προοπτική της ομοιώσεώς Του και αξιώνεται ακόμη και της κατά χάριν κοινωνίας μαζί Του, είναι η αρχή μας, το παρελθόν μας. και η επιβεβαίωση του Κυρίου ότι *«ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ποιήσει καὶ μείζονα τούτων ποιήσει»*²² καταδεικνύει την αξία και τη δυνατότητα του ανθρώπου. Τα μείζονα δεν είναι ο τεχνητῆς ευφυΐας άνθρωπος, αλλά τα έργα που οδηγούν στον αγιασμένο, στον ενχριστωμένο, στον θεωμένο άνθρωπο. Δεν χρειάζεται να ξεπεράσουμε τα φυσικά ιδιώματά μας, αλλά να υπερβούμε την παχύτητά μας, την αμαρτωλότητά μας.

Αλήθεια! Τί σχέση μπορεί να έχει το όραμα του υλικού και φθαρτού μετα-ανθρώπου της Τεχνητῆς Ευφυΐας με αυτό του θεωμένου ανθρώπου;

Ως Εκκλησία δεν υπάρχει λόγος να φοβόμαστε όλην αυτήν την επιστημονική και τεχνολογική εξέλιξη, όσο προχωρημένη και αν είναι. Οφείλουμε όμως να φιλοτιμηθούμε να αποκτήσουμε *«φιλόσοφον νοῦν»*, προκειμένου να κρίνουμε το αποτέλεσμα και να αξιοποιήσουμε το επίτευγμα, και *«ζέον πνεῦμα»*²³, ώστε να δώσουμε στον σύγχρονο κόσμο τη μαρτυρία της αιώνιας αλήθειας μας. Ο κόσμος δεν διψά για Τεχνητῆ Ευφυΐα· έχει ανάγκη από την κατά Θεόν σοφία. Ἡ πρώτη μπορεί να φέρει και την καταστροφή· η δεύτερη εγγυάται τη ζωή.

Δεν υπάρχει κανένας λόγος να φτιάξουμε μηχανές που θα μας καταστρέψουν. Υπάρχουν χίλιοι λόγοι να φτιάξουμε αυτές που μας υπηρετούν. Το πρώτο το μπορούμε γιατί έχουμε ευφυΐα. Το δεύτερο το θέλουμε γιατί έχουμε νοημοσύνη. Τελικά, το πρόβλημα δεν είναι τι μπορούμε, αλλά τι θέλουμε. Ὁ *«κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ»* άνθρωπος είναι πλασμένος για να επικρατήσει του *«κατ' εἰκόνα ἀνθρώπου καὶ ὑπέρ-βασιν αὐτοῦ»* κατασκευάσματός του.

Το κήρυγμα και η μαρτυρία της Εκκλησίας μας είναι επίκαιρα όσο ποτέ.

²¹ Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΛΘ' Εἰς τὰ ἅγια Φῶτα, ΕΠΕ 5, σ. 72.

²² Ἰω. ιδ' 12.

²³ Ρωμ. ιβ' 11.